

FILOSOFISK LIVSKUNST
Fra ledelse og terapi til aldring
og de syv dødssynder

Anders Dræby

Filosofisk livskunst – fra ledelse og terapi til de syv døds synde

København og Aarhus 2016

Copyright © Anders Dræby

ISBN: 978-87-7507-373-3

DOI: 10.7146/aul.140.121

Afdeling for Generel pædagogik og Pædagogisk filosofi

Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse

AARHUS UNIVERSITET

Indhold

Indledning	3
1. Pierre Hadot og Michel Foucault om filosofisk livskunst	4
2. Ledelse og filosofisk livskunst	9
3. De døde synders klub – et samtidsdiagnostisk essay om dødssynder i den moderne kultur	11
4. Om at have forspildt sit liv	17
5. Om at leve en dag ad gangen	20
6. Om døden	22
7. Kunsten at blive gammel: Gerontopædagogisk livskunst	24
8. Om at være alene, ensom, isoleret eller forladt	26
9. En filosofisk udvikling af grundlaget for en livsduelighedens terapi. Revitalisering af eksistensfilosofien og stoicismen i terapeutisk henseende	29
10. Udfrielse fra lidelse – Et studie af livsduelighed som mål for en filosofisk terapeutik	41

Indledning

De senere år er der kommet fornyet fokus på den filosofiske livskunst. Denne bog præsenterer en række perspektiver på filosofisk livskunst og en række ansatser til at genoplive og forny tilgangen. Teksterne er udarbejdet i perioden mellem 2011 og 2016.

Bogen kommer omkring Pierre Hadots og Michel Foucaults tilgange til filosofisk som livsform og livskunst, ledelse som filosofisk livskunst, de syv dødssynder i et aktuelt perspektiv, gerontopædagogisk livskunst, filosofisk livskunst som terapi med et mål om livsduelighed, det forspildte liv og døden.

1. Pierre Hadot og Michel Foucault om filosofisk livskunst

Hvad er overhovedet filosofisk livskunst?

I Europa bliver den filosofiske livskunst grundlagt som tradition i perioden mellem det femte og tredje århundrede før vor tidsregning.

Som den amerikanske filosof Martha Nussbaum påpeger, er den del af udgangspunktet for den filosofiske livskunst en forståelse af, at menneskelivet er fundamentalt skrøbeligt. Vi er udsat for alle mulige farer og risici, og derfor er det nødvendigt at udvikle en tilgang til livet, der gør os bedre i stand til at håndtere udfordringer.

Efter Alexander den Stores grundlæggelse af sit multikulturelle rige og med den efterfølgende grundlæggelse af Romerriget nogle århundreder senere, bliver mennesket desuden konfronteret med en ny udfordring. Nemlig fremmedgørelse og rodløshed i et massesamfund.

Den stigende popularisering af den filosofiske livskunst skyldes især de to franske filosoffer Pierre Hadot og Michel Foucault

Pierre Hadot om filosofien som livsform

Pierre Hadot vender sig først og fremmest imod den moderne akademiske fagfilosofi. Ifølge Hadot er filosofien i dag blevet kunstig og beskæftiger sig med at udarbejde abstrakte og virkelighedsfjerne teorier. Samtidig er den moderne akademiske fagfilosofi først og fremmest blevet en tekstdisciplin, og den ser teksten som det primære og teorien som et mål i sig selv.

Hos Pierre Hadot finder vi en derfor en forestilling om at genoplive filosofien som en praktisk livsform. Det vil sige, at filosofien oprindeligt var en praktisk livsindstilling og en praktisk livsstil. Her opnår vi autenticitet og eudaimonia gennem en bestemt træning til døden og ved at leve efter et visdomsideal.

I antikken var filosofien altså først og fremmest en livsform, og at være filosof betød, at man levede et filosofisk liv. Det var med andre ord ikke nødvendigt at have udarbejdet en teori eller at have taget en filosofisk universitetsuddannelse. Det vigtige var måden, man levede sit liv på.

I antikken er filosofien først og fremmest koncentreret om mundtlig overlevering. Filosofien skal være levende, og teksten er kun sekundær. Teorien er altid underordnet praksis, og fokus er hverdagslivet.

Målet er at opnå sindsro og det sker ved at fjerne fordomme og forforståelser.

Filosofiens opgave er i den forbindelse at sørge for en spirituel transformation af selvet og livet. Det sker især gennem meditative og spirituelle øvelser, hvor vi gør brug af fornuften (logos). Ambitionen er at gøre os i stand til at forene os med verden.

Målet er altså at opnå *eudaimonia*, menneskelig blomstring, og derfor er filosofien også en særlig slags terapi. Det handler nemlig om at helbrede os for de bekymringer og lidelser, som vi får på grund af vores begær og overdrevne lidenskaber (passio).

Filosofien er med andre ord en bestemt livsindstilling og livsstil, der involverer hele eksistensen. Ambitionen er at hæve individet fra en inautentisk til en autentisk livsform. Det indebærer at skabe øget bevidsthed og selvbevidsthed med en vision for verden og en indre fred og frihed.

Filosofien er i bund og grund en søgen efter visdom. I modsætning til vismanden har filosofen netop ikke visdommen men kan kun søge efter den. Filosofen kan aldrig opnå visdommen men er en ven af visdommen og lever efter et visdomsideal.

Filosofien er baseret på praktiske øvelser, der skal sikre spirituel eller åndelig udvikling mod visdomsidealet. Målet er som sagt en transformation af selv og liv. Det foregår altså gennem en meditatív udøvelse af fornuften der er analog til lægekunstens kur eller (iii) atletens træning. Her er der fokus på selvkontrol.

I bogen *What is Ancient Philosophy* skelner Hadot mellem filosofi som diskurs og filosofi som en livsform. Det vil altså på den ene side sige tale og teorier om filosofi og på den anden side filosofien som en praktisk livsform. Vi finder filosofien som diskurs i bøger og artikler om filosofi og i undervisning om filosofi. Det vigtige er imidlertid filosofien som praktisk livsform. Ofte skal man undervises i filosofi, før man kan praktisere filosofi i sit liv.

Filosofien er i den forbindelse ikke primært abstrakt teori, en række teoretiske antagelser om verden eller en abstrakt-teoretisk aktivitet. Filosofien er i stedet en diskurs, der handler om at træne folk til at leve og se på verden på en bestemt måde, altså til at leve et filosofisk liv.

Filosofien er ikke mindst en træning til døden. Den filosofiske livsform handler altså om at lære at dø. Derfor udgør den en slags meditationer over døden.

Filosofien udøves inden for forskellige filosofiske skoler. Det vil sige stoicismen, kynismen, epikuræismen og skepticisismen mv. De forskellige skoler er defineret ved forskellige visdomsidealer. At tilhøre en skole vil sige at man lever i overensstemmelse med skolens grundlæggende dogmer og livsregler. I den forbindelse repræsenterer de forskellige skoler forskellige indre livsholdninger i det praktiske liv.

Michel Foucault om selvomsorgens livskunst

Den franske filosof og idéhistoriker Michel Foucault lader sig fra slutningen af 1970'erne og ind i 1980'erne inspirere af Pierre Hadots arbejde.

Hos Foucault finder vi en indsigt i, at filosofien fra og med René Descartes bliver fokuseret på viden og erkendelse om mennesket og dets selv. Foucault mener, at dette en modsætning til den tidligere filosofi, hvor erkendelse og viden – og herunder erkendelse og viden om selvet – var underordnet en omsorg for selvet.

Mens Hadot primært fokuserer på den tidlige filosofi som en spirituel praksis, hvis mål er at forene mennesket med verden, fokuserer Foucault derfor på den tidlige livskunst som en selvpraksis. Det vil sige en særlig filosofisk praksis, der er rettet mod et mål om selvomsorg. I den forbindelse angiver Foucault 3 faser i den tidlige selvomsorgs historie:

1. Oldgræsk antik: Vi finder her et fokus på, at kende sig selv, der er underordnet et mål om at drage omsorg for sig selv som sjæl eller rettere psûche. Denne selvomsorg tager form som den rette brug af nydelser og begær. Samtidig er den en forudsætning for vores erotiske og politiske aktiviteter. I den græske antik er denne selvomsorg desuden snævert knyttet til pædagogikken, dvs. det unge menneskets forpligtelse, og paideia som en dannels af dydighed.

2. *Hellenistisk og romersk etik*: I hellenismen og romertiden finder vi en filosofisk omsorg for selvet, der tager form som spirituel og terapeutisk praksis. Denne omsorg udfordrer det politiske og det konventionelle liv og kompenserer for pædagogik og paideia. Dvs. at livskunsten er en erstatning for den dårlige pædagogik.

3. *Tidlig kristendom*: I den tidlige kristendom bliver selvomsorgen vendt mod et mål om religiøs frelse efter livet. Denne frelse opnås gennem en forpligtelse på at kende sin sjæl og bekende sine synder. Tanken er at mennesket skal udviske sit ego. Ifølge Foucault indebærer dette en selvafvisning i lydighed for pastoren. Denne selvafvisning sammenfattes gerne med ordene ego non sum, ego.

For Foucault er det vigtigste den anden fase. Nemlig den hellenistiske og romerske livskunst. Denne kan ifølge Foucault inspirere til at udvikle et modsvar til konkurrencestat og neoliberalisme. Dette modsvar skal være en frihedens etik, der kan tage form som en eksistentiel livæstetik. Der er 3 hovedprincipper for den hellenistiske og romerske livskunst:

1. For det første må den tage form som psykagogik eller terapi i stedet for pædagogik.

2. For det andet må den forme sig som en træning til døden. Eudaimonia opnås i sidste ende gennem en konfrontation med vores egen død. Derfor er den filosofiske livskunst også en dødskunst.

3. For det tredje må den filosofiske livskunst tage form som en selvransagelse og selvundersøgelse af ens egen sjæl.

Referencer

Foucault, Michel (2005) *The Hermeneutics of the Subject: Lectures at the College de France 1981-1982*. US: Picador

Hadot, Pierre (1995). *Philosophy as a Way of Life*. Oxford: Blackwell

Hadot, Pierre (2004). *What is Ancient Philosophy?*. London: Harvard University Press

Luther, Martin et al (ed) (1998). *Technologies of the Self: A Seminar with Michel Foucault*. US: EDS Publications Ltd.

Nussbaum, Martha, (2001). *The Fragility of Goodness: Luck and Ethics In Greek Tragedy And Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press

2. Ledelse og filosofisk livskunst

Hvordan skal man leve sit liv, for at det bliver et godt liv? I sin oprindelige betydning er etikken en livskunst, der fokuserer på kunsten at leve et godt menneskeliv ud fra et ideal om livsvisdom. Dvs. et liv med mening og tilfredshed, uden lidelse og bekymringer. Denne tankegang er bærende for filosofien igennem Hellenismen og Romerriget, og den genfindes på forskellig vis i en særlig tradition fra Sokrates, buddhismen og den tidlige kristendom, over Renæssancen, dele af den moderne eksistensfilosofi og frem til Pierre Hadot og Michel Foucault.

Allerede fra antikken bliver den filosofiske livskunst snævert forbundet med spørgsmålet om, hvordan man kan lede andre på en god måde. Platon fremhæver i dialogen Alkibiades, hvordan målet med den filosofiske livskunst er at sætte os i stand til at kunne drage omsorg for vores egen sjæl. Vi må altså opnå en erkendelse af os selv og vores plads i verden for at kunne danne vores moralske karakter ud fra dyderne visdom, retskaffenhed, mådehold og mod og på den baggrund udfolde det gode liv i samfundet. Først derigennem bliver vi i stand til at kunne lede andre. Ledelsen forudsætter med andre ord etikken. Således er det vores personlige udvikling af karaktertræk, der udgør grundlaget for, at vi kan forene den rette handling med det moralsk ansvarlige i vores lederskab. Der er altså en meget snæver forbindelse imellem vores magt over os selv og vores magt over andre. Denne forbindelse er altafgørende at tage højde for i det omfang, at vi som ledere må kunne sætte os ud over være styret af vores egne karakterbrister og egoistiske egeninteresser. Både for at vi kan opnå et godt liv som ledere, og for at vi kan være i stand til at tage hånd om medarbejdernes og helhedens interesser.

Vi genfinder den samme forbindelse mellem filosofisk livskunst og ledelse hos romerske stoikere som den politiske rådgiver Lucius Annaeus Seneca og kejser Marcus Aurelius. Her ser vi, at enhver leder må fokusere på at forandre sig selv for at kunne lede andre på en god og retfærdig måde. Det vil sige, at vi helt grundlæggende må aflære vores laster og egoistiske tilbøjeligheder. Det handler blandt andet om at aflære vores afhængighed af ydre ting som social status, anerkendelse og titler, der i sidste ende blot gør os bekymrede og fanget af vores egne begær efter mere. I stedet må vi forandre os selv og blive retskafne, ærlige, modige og livskloge mennesker, der er i stand til at opnå egentlig livstilfredshed ved at gøre gavn for andre. Først derigennem bliver vi i stand til

at være gode ledere, der med sindsro og indre styrke kan føre andre mod det fælles bedste.

Den filosofiske livskunst fik en stor betydning for den sydafrikanske politiker Nelson Mandela, der læste Marcus Aurelius i fængslet på Robben Island. Før Mandela kom i fængsel var han en revolutionær politiker fuld af vrede og aggressivitet, der mente, at Apartheid-regimet måtte omstyres gennem væbnet kamp. Mandelas læsning af Aurelius bidrog til, at han indså, at før han kunne forandre det sydafrikanske samfund til det bedre, måtte han allerførst forandre sig selv og blive et hæderligt og retfærdigt menneske. Den forandring gav ham styrken til at kunne glemme de uretfærdigheder, han havde oplevet, og i stedet indgå i konstruktive forhandlinger med det politiske styre. Mandela blev Sydafrikas første demokratisk valgte præsident og var med til at skabe en omfattende forandring af landet.

Den filosofiske livskunst fik også stor betydning for den amerikanske admiral James Stockdale. I 1965 blev Stockdale skudt ned med sit fly over Vietnam og var i nordvietnamesisk fangenskab indtil 1973. Inden sin deltagelse i Vietnamkrigen havde Stockdale ihærdigt læst den romerske stoiker Epiktet. Han fortalte senere, at det var Epiktets filosofiske livskunst, der havde hjulpet ham til at overleve de mange år i fangenskab. Efter sin frigivelse brugte Stockdale i resten af livet de stoiske livsprincipper til at finde styrke og støtte. Både i hans arbejde som admiral, leder af et militærakademi, leder under Reaganadministrationen og som kandidat til embedet som vicepræsident. Stockdale var kendt som en kløgtig og retfærdig leder med stort overblik.

Referencer

Aurelius, Marcus (2014). *Meditations*. London: Penguin

Mandela, Nelson (2011). *Conversations with Myself*. US: Pan

Platon (2009-2015). *Samlede værker*. København: Gyldendal

Stockdale, James (1993). *Courage under Fire: Testing Epictetus's Doctrines in a Laboratory of Human Behavior*. US: Hoover Institution Press

Stockdale, James (1995). *Thoughts of a Philosophical Fighter Pilot*. EDS Publications Ltd. (Consignment)

3. De døde synders klub – et samtidsdiagnostisk essay om dødsynder i den moderne kultur

De syv dødssynder er på vej til at blive almindeligt accepterede tilbøjeligheder. Den udvikling truer samfundets sammenhængskraft.

Syndighed er sjovt og sexet. Dydighed er gammeldags og kedeligt. Budskabet skinner igennem i Enchanticals parfumekollektion, der har fået navn efter de syv dødssynder. Frigjorte kvinder er nemlig uartige og holder sig ikke tilbage. Den samme besked finder vi i nyere erhvervslitteratur. Her optræder de syv dødssynder som redskaber til at opnå lykke, succes og økonomisk frihed. Det er lige præcist en "sinner", som gør forskellen på en taber og en vinder.

Hvorfor skal vi ikke bare gøre os helt fri af forhistoriens forbud og skam og slå os løs?

Vores problem er måske, at vi opfatter de syv dødssynder som religiøse dogmer fra fortiden og ikke som værdifulde livsindsigter. For hvad er de syv dødssynder egentlig? Fra middelalderen bliver de syv dødssynder brugt som en etisk rettesnor. Hovmod, grådighed, frådseri, lystighed, misundelse, vrede og dovenskab. Syv problematiske tilbøjeligheder, som mennesket må lægge låg på for ikke at blive for selvcentreret. Når mennesket bliver sig selv for meget, ja så ødelægger det nemlig både forholdet til sig selv, andre mennesker, naturen og Gud. Som mennesker bliver vi altså meget hurtigt vores egen og vores omgivelseres værste fjende. Tilværelsen og samfundet går i opløsning. Netop derfor skal vi holde os selv i stramme tøjler. Sådant fortæller en ældgammel livsvisdom, som de kristne overtager og gør til deres egen.

Men hvordan er forholdet til dødsynderne så ved at ændre karakter, når tendensen sættes på spidsen?

1. Hovmod:

Nutidens ungdom bliver kaldt mig-mig-mig-generationen. De er narcissistiske, selvovervurderende og krævende. De unge er dog kun et spejl af kulturens udvikling.

Individualisme, neoliberalisme og konkurrencestat understøtter en generel selvcentrering. Med en udbredt tendens til selvhævdelse. I dag tager vi først og fremmest ansvar for os selv, og vi forsøger at opnå mest muligt for os selv. På en måde, der helst er synlig for andre og kan give status i den sociale konkurrence. Vi lever nemlig i et samfund, der honorerer den ydre performans. Vi vurderer os selv og hinanden på udseende, præstationer, magt, velstand og kompetencer. Vi jagter social anerkendelse og opfatter hver især os selv som potentielle verdensmestre, der gemmer på uanede talenter. Andre mennesker bliver i stigende grad vores konkurrenter. Vores omgang med dem præges derfor af vores egen stolthed, arrogance og mistillid. Resultatet er, at vi let tilsidesætter vores dybere behov for gensidigt fællesskab og uselvvisk kærlighed.

2. Grådighed:

Finanskrisen afslørede, at finanssektorens grådighed er grænseløs og kan bringe samfundet ud af balance. Finanssektoren er dog også bare et spejl af kulturens udvikling. Vækstideologien har ophøjet grådigheden til et samfundsideal. Efterstræbelsen af velstand, succes og status er blevet en dominerende værdi i det kapitalistiske samfund. Her er vi først og fremmest karrieremagere og menneskelige ressourcer på et reguleret marked.

Når kapitalismen overhovedet kan hænge sammen, ja så skyldes det ikke mindst, at vi hver især har overtaget vækstideologien. Som en etisk rettesnor for vores eget liv, der gør os til slaver af et grænseløst behov for nyt, mere og bedre. Selv væstkritikken bunder langt hen ad vejen i en forestilling om, at et snævert fokus på økonomisk vækst står i vejen for vores mere omfattende udvikling. Hele livet er blevet en ressource. Vi bestræber os konstant på at optimere vores kroppe efter sundhedsideal, vores udseende efter skønhedsideal og vores selv efter perfektionsideal. I dag omfatter vores karriere ikke alene vores uddannelse og arbejde. Den omfatter hele livet, og vi søger konstant nye udfordringer som tegn på, at vi er i udvikling og ikke under afvikling. Men det er kun en cancer-celle, der vokser for vækstens skyld. Resultatet er ikke alene en risiko for udmattelse, som viser sig i tidens tendenser til depression og stress. Resultatet er også en hverdag, der let bliver præget af ængstelse og frygt. Fordi vi bekymres for ikke at få nok eller miste det, som vi allerede har fået.

3. Frådseri:

Vores vækstbehov hænger snævert sammen med at vi lever i et kapitalistisk forbrugersamfund. Det gennemsyrrer hele vores livsstil. Mange mennesker er ganske vist blevet mere bevidste om naturressourcer, dyrevelfærd og bæredygtighed. I bund og grund handler denne bevidsthed dog om at sikre os ressourcer nok at forbruge i fremtiden. Og dermed garantere en holdbar vækst. Vi har nemlig fået et forbrugsforhold til alt omkring os. Med et konstant ønske om nye livsstilsprodukter, større fladskærme, modetøj og bedre boliger. Forbrugskritikerne adskiller sig kun fra luksusforbrugerne gennem deres måde at forbruge på. Fair trade eller first class.

I dag omfatter vores grænseløse forbrugerisme selv forholdet til andre mennesker. I stedet for at være en del af et overordnet socialt fællesskab har vi nu hver især et netværk. Det kan vi forbruge med henblik på at sikre væksten i vores egen karrieretilværelse. Selv det at få børn bliver en del af vores individuelle projekt og er dermed også en investering i et forbrugsgode. Som et resultat mister vi gradvist værdsættelsen af dén del af verden og de mennesker, som vi ikke kan forbruge til at optimere vores egen selvcentrerede dagsorden.

4. Lystighed:

Den omsiggribende seksualisering af det offentlige rum viser, at grådigheden og forbrugerismen også gælder vores begær. Den seksuelle frigørelse har gjort vores lyster til et afgørende tegn på frihed. Vi skal også helst have et rigt og varieret sexliv for at blive lykkelige. Med Joan Ørting i spidsen er sexologerne dermed også blevet en ny tids præsteskab, som prædiker løs om frelsen ved at knalde løs. Det gælder især for kvinder og homoseksuelle. Deres antageligt undertrykte og tabubelagte seksualitet skal helst udforskes i alle afkroge, omtales konstant og udstilles for alle og enhver. Samtidig er pornografiens massive og allestedsnærværende udbredelse et udtryk for, at vi forherliger en instrumentel forbrugstilgang til vores lyster. Som nogle vi kan udleve, når det passer os selv uden at skulle indblande andre.

Den danske alkoholkultur demonstrerer vi tilsvarende vis, at vi også er blevet storforbrugere af en verdslig ekstase. Vi skal helst skal være påvirkede af stimulanser for

at have det så sjovt som overhovedet muligt sammen med andre. Og dermed hverken mærke os selv eller de andre. Vi er netop på vej til at blive selvcentrerede hedonister, som mere og mere søger den hurtige og kunstige selvtilfredsstillelse og derfor fortrænger lidelse og alvor. Dermed formår vi heller ikke at lade seksualiteten og ekstasen være unikke oplevelser, der er svære at opnå. Som netop fordrer en dyb intimitet med et andet menneske eller en højere magt. Resultatet af vores lystighed er jo netop, at vi både bliver fremmedgjorte over for alvoren og den krævende intimitet. Og mister evnen til at drage omsorg for andre. Især for dem som er i krise og dermed ikke lige kan give os selv en sjov oplevelse.

5. Misundelse:

Jo mere selviske og grådige vi bliver i et forbrugersamfund, som forherliger konkurrence og begær. Jo mere sammenligner vi os selv med andre og bliver ramt af misundelse. Begæret efter af få hvad de andre har. Fordi hele vores selvværd afhænger af ydre værdier. Førhen sagde Janteloven, at jeg ikke skulle tro, at jeg var mere end andre. I dag siger Ego-loven, at ingen må tro de er mere end mig. Eller have mere end mig. Nej, ingen må få noget, som jeg ikke får. De må da slet ikke snyde sig til det. Misundelsen er netop drivkraften i den rå kapitalisme, hvor vi er hinandens konkurrenter og skal kæmpe om at få mest muligt til os selv.

Velfærdsstaten forsøgte at afbalancere kapitalismen med principper om ligelig fordeling, solidaritet i fællesskab, demokrati og omsorg for alle og enhver. Konkurrencestaten søger derimod at mobilisere borgere og virksomheder til at deltage med hud og hår i den globale konkurrence og tilpasse sig. Uden at tage hensyn til andre principper. Vi opmuntres til at tage ansvar for vores eget liv i en alles kamp mod alle. Om at få de bedste karakterer, den bedste uddannelse, det bedste job, den bedste indtægt, den bedste partner, det smarteste tøj og den bedste bolig. Alt i livet og samfundet skal hele tiden måles og vejes, så det kan økonomiseres og sammenlignes indbyrdes.

Idet økonomien dermed bliver ophøjet til ideologi, fjendskabet bliver det sociale bånd, og misundelsen bliver en udtalt cærkedyd. Ja så tilsidesætter vi ikke alene evnen til at

glædes på andres vegne. Vi bliver mere vagtsomme og taber tilliden til hinanden. Vi mister den sociale accept og får sværere ved at acceptere omfordeling til dem, som ikke har noget og har svært ved at klare sig i konkurrencen. De nasser bare på os andre. Generøsiteten forsvinder.

Samtidig efterligner vi hinanden mere og mere og tilpasser os en ensrettet livsforestilling. Konforme individualister. Med det resultat, at vi fortrænger de originale og unyttige sider af os selv og taber evnen til at værdsætte hinandens forskelligheder.

6. Vrede:

Med vores selvished og grådighed følger også en forøget vrede. Mod alle dem som truer vores ego i kampen for at holde på vores og opnå en social position, velstand, forbrugsgoder og seksuelle oplevelser. I det omfang vi går fra at være en del af et overordnet socialt fællesskab til at have et selvvalgt socialt netværk. Ja så bliver fjendskabet også et væsentligt pejlemærke for vores tilværelse. Mine venner bliver dem, som kan bidrage nyttigt til min karrieretilværelse, mens mine personlige fjender lige pludselig bliver alle dem, som truer livsprojektet på den ene eller den anden måde. Fordi de ikke vil anerkende mig, fordi jeg er misundelig på dem, fordi de ikke vil knalde eller drikke sig fulde med mig, eller fordi de vinder over mig. Jo mere alle andre bliver mine konkurrenter. Jo mere udviskes grænsen mellem ven og fjende imidlertid også, og vi bliver alle sammen kyniske aktører i et kompliceret virkelighedsspil. Hvor vi hele tiden indgår og bryder alliancer med henblik på at vinde.

I konkurrencestaten bliver hovedfjenden dog dem, som udgør en trussel imod selve konkurrencen. Alle dem som ikke vil tage ansvar for deres eget liv og komme ind i den store kamp. Hvor vi sammenligner os med hinanden og efterligner. Vurderer og tilpasser os. Det bliver stadig mere legitimt at tale åbenlyst ned til dem, der falder uden for konkurrencen og den nye ensretning. Det giver nemlig slet ingen mening at lave en stor konkurrence for alle, hvis man ikke kan udpege taberne og pege fingre af dem, som ikke deltager. Alle de forliste og skæve eksistenser. Dagpengemodtagerne, kontanthjælpsmodtagerne, de psykisk syge, alkoholikerne, de funktionelle analfabeter, indvanderne og originalerne. Det er mere end nogle andre dem, som samfundets

vrede rettes imod. Hermed bliver der imidlertid ikke alene åbnet for krænkende og aggressiv adfærd over for de afvigende på en måde, der tilsidesætter kærligt og omsorgsfuldt samvær. Vi fortrænger også alle de anderledes og skæve sider af os selv og bliver dermed mere og mere fremmedgjorte over for os selv og hinanden.

7. Dovenskab:

Tilsyneladende er vi blevet mere aggressive og intolerante over for mennesker, der ikke bestiller noget og nasser på os andre. Umiddelbart kunne det se ud som om dovenskab er blevet den ultimative last i en tid, der kalder på mobilisering i den globale konkurrence. Derfor er det også blevet legitimt at udstille og latterliggøre de arbejdsløse. Vreden over dovenskaben.

På den anden side er vi alle sammen blevet mere dovne i forhold til tilværelsen. Vi tilsidesætter mere og mere de alvorlige sider af livet og omgiver os med indholdsløs underholdning, kunstig sex, druk og tomme forbrugsgoder. Vi forestiller os hver især, at vi har ret til rigdom og berømmelse, og helst som noget vi kan komme let til uden anstrengelse. Reality serierne er ikke bare blevet vor tids ypperste tidsfordriv, fordi de udstiller, at virkeligheden er blevet en kynisk konkurrence, hvor man enten går videre eller bliver stemt hjem. De gør også vores egen inderste dovenskab genkendelig, fordi de påstår, at vi alle sammen har talenter til at vinde i den store konkurrence og dermed holder de fast i drømmen om, at vi hver især er mere end alle andre.

Thank You for previewing this eBook

You can read the full version of this eBook in different formats:

- HTML (Free /Available to everyone)
- PDF / TXT (Available to V.I.P. members. Free Standard members can access up to 5 PDF/TXT eBooks per month each month)
- Epub & Mobipocket (Exclusive to V.I.P. members)

To download this full book, simply select the format you desire below

